

Irena Paulus

„Možda sve je iluzija, cili ovaj svijet...“:

TBF i Garaža Ivice Buljana

Fight Between Good and Evil

Garaža Ivice Buljana predstava je „o nama u vremenu koje nas je promijenilo i koje nas još uvijek mijenja, vremenu lišenom moralnih vertikaliteta i čvrstih uporišta, vremenu kolektivne amnezije i varljivih osobnih sjećanja, vremenu tjeskobne prošlosti i nerazpoznatljive budućnosti, vremenu čije kolebanje i strah slažu naše sudbine“. ¹ Radnja donosi mračnu dramu vjerojatne budućnosti koja je niknula iz sadašnjosti. Smještena u okolicu eksperimentalnog turističkog naselja gdje se nude razne vrste eutanazije, u najvećoj bijedi živi Obitelj. Otac je nasilnik i pijanica – ono malo što zaradi dobiva od rada u rudniku. Majka je šećerašica, a devetogodišnji Binat hrani i napaža blago u staji i sve to promatra. Njegova velika ljubav su vlakovi. Dok se oko njih vrmaju eutanazijski političari i razni reklamni oglašivači, Otac odlučuje prijaviti sina na neku vrstu *extreme fighta* koji se odvija u Garaži. Tu je sve dopušteno – borbe velikih protiv malih, muškaraca protiv žena, djece protiv odraslih... – jedino je pravilo da pravila nema. Tako se Binat, od dobrodušnog i pomalo slaboumnog dječaka, pretvara u ubojicu, čiji će specifičan hrvački

Glazba je do te mjere integrirana u dramatizaciju da bez nje kazališna verzija *Garaže* ne bi bila moguća.

zahvat navesti stalne „goste“ Garaže da ga prozovu – Kliješta.

„Ovom projektu privukla me upravo ta dvostrukost – obitelj s jedne, a svijet kladenja s druge strane, svijet metafora, ambivalentnost i mračna ideja tog romana,“ rekao je redatelj Ivica Buljan. ² Roman je napisao Zdenko Mesarić (objavljen je 2007. u izdanju Algoritma), a redatelju ga je preporučio Aleksandar (Saša) Antić, član splitskog glazbenog sastava TBF. ³ Oduševljen slojevitosti i mogućnostima iščitavanja, Buljan je predložio Mesariću da napravi kazališnu predstavu. U novu verziju, sada dramatizaciju, Mesarić je uklopio i TBF, kao bend koji svira u Garaži tijekom odvijanja borbi. A na tome nije stalo: glazba je poslužila za ocrtavanje atmosfere, ali je uvijek bila opravdana nekom rečenicom ili situacijom u priči. Čak i kada bi mogla funkcionirati kao „čista“ pratnja – poput tihe pratnje Majčinog nagloj promjeni raspoloženja, tipičnoj za

Garaža

Foto: Slaven Vlaisić

šećeraše (nakon nježnog zagrljaja, Majka počinje tući Binata vičući „Nemamo dovoljno hrane za zimu! Jedemo žlundre i splačine!“) ili standardnog citata Chopinove *Posmrtno koračnice* (kada Majka pripovijeda Binatu kako je umro njezin otac) – netko obavezno spomene radio, čime se status glazbe mijenja iz očekivano neprizornog u neočekivano prizorni. Glazba se javlja i kao oznaka za lik,

Badovinac repa:

„*Ko kopa robove, uči mostove i topove*

Vidi elitu robove

Strpati u blokove, udišemo smogove

Skovani u okove damo svoje robove

Uvaljujemo donove, cidimo životne sokove“

a to je indikativno za Svećenika koji na usnoj harmonici uvijek svira istu melodiju. A ponekad služi i kao zvučni efekt: bend tada imitira zvuk jurećeg vlaka, koji toliko oduševljava Binata da uvijek istrčava iz kuće kako bi ga gledao iz blizine.⁴

Glazba je do te mjere integrirana u dramatizaciju da bez nje kazališna verzija *Garaže* ne bi bila moguća. Četiri od šest članova benda sudjeluju u predstavi kao glumci: Mladen Badovinac kao Debeli Andeo, eutanazijski političar, magarac iz Nazareta, pjevač i dokoličar; Saša Antić kao Kladioničar, pjevač, Josip, ženskasti mulat i Raul; Luka Barbić kao dječak obolio od raka; a Ognjen Pavlović kao pogrebnik. Jedino su Nikša Mandalinić i Janko Novoselić „pošteđeni“ glume, ali oni su cijelo vrijeme na pozornici, kao bend koji je dio neobične i agresivne Garažine atmosfere.

Garaža je bila premijerno izvedena 28. siječnja 2010. u prestižnom Off-Off Broadway kazalištu La MaMa, koje je koproduciralno predstavu.⁵ Zbog američke premijere (koju je kasnije slijedila i hrvatska, u Zagrebačkom kazalištu mladih u veljači 2010.) predstava je uvježbavana i na hrvatskom i na engleskom jeziku. Naposlijetku, u hrvatskoj verziji zaostali su neki, uglavnom glazbeni, brojevi na engleskom jeziku. Jedan od takvih je broj koji podsjeća na mjuzikl. Tekst koji sugestivno ritmično izvodi kabaretska plesačica (Barbara Prpić) krajnje je neobičan: radi se o propagandnom tekstu eutanazijskog naselja gdje se

nabroja njegova ponuda – sve vrste smrti. Zato će gledatelj, kao poštapalicu ili svojevrsni refren, zasigurno upamtiti riječi „Death by...“. Glazbeni broj građe samo bubnjar-ske „metlice“⁶ i pjevačica-recitatorica/plesačica. Oni su jedini, ali dovoljni glazbeni elementi koji kazuju da je predstava otišla u nekom drugom, nadnaravnom smjeru. Tome doprinosi činjenica da je glas plesačice snimljen, pa – budući da dolazi iz drugog izvora (zvučnika) – zvuči poput glasa nekog duha.⁷ Broj postupno raste, dodavanjem najprije gitare, a zatim vokala; vrhunac broja je ulazak Pjevača – Mladena Badovinca iz TBF-a, koji sada doista pjeva (uz pratnju *chorusa*), ponavljajući poantu ili moto propagandnog letka: „Death is not the end, it's just another part of life!“

U kontekstu priče o malom Binatu koji se mora boriti u areni Garaže kako bi njegova obitelj preživjela, ovaj broj duboko ogreza u ironiju, gdje se san miješa s javom. Na pamet pada mogući *Urtext* predstave, film *Cabaret* (Bob Fosse, 1972.), gdje se stvarnost ironijski komentira na pozornici. No u *Cabaretu* je komentator Majstor ceremonije (izvanredni Joel Grey), a u Garaži ivoce Buljana to je Kladioničar (također izvanredni Saša Antić iz TBF-a). U jednom trenutku, najavljujući *fight between good and evil*, Antić doista progovara na engleskom jeziku, naglasom i rječnikom sličnim onome kojime Grey govori na početku *Cabareta*: *I am your host!* No tekstovi nisu prepisani, kao ni situacije – ovo je jedan od brojnih inspirativnih trenutaka, kojime se najavljuje posljednja borba gdje Binat pobjeđuje. To što je engleski jezik ostao primjenjiv te se zavukao u neke prizore hrvatske verzije (dijelom na hrvatskom, a dijelom na engleskom izvodi se još i pjesma *Kletva*) ukazuje na univerzalnost teme: Garažu treba doživjeti kao internacionalnu, a ne samo kao balkansku (ili još uže, hrvatsku) distopiju, kako su je shvatili mnogi domaći kritičari.⁸

„Doć će do obnove ...“

Glazbeni sastav TBF (skraćenica od *The Beat Fleet*) osnovan je u Splitu 1990. godine, u početku kao *hip hop/trip hop* sastav, a vrlo uskoro kao sastav sklon najrazličitijih glazbenim izričajima (osim *hip-hopa* – *funk*, *soul*, *reggae*, *grunge*, *rock'n'roll*, pop, elektronika, pa čak i klapsko pjevanje u središtu su njihova interesa). Članove sastava od

početka zanima socijalna tematika, pa već na prvom albumu, izdanom 1997. godine, *Ping Pong (umjetnost zdravog dira)*, obrađuju teme kao što su narkomanija, politička korupcija te iskavarene društvene vrijednosti (na primjer, netolerancija prema svemu što je različito). Drugi album, *Uskladimo topomijere* (2000.), nastavlja tekstovima kritizirati i komentirati hrvatsku stvarnost, dok treći album, *Maxon universal* (2004.) donosi šaljivi kritički osvrt na sve prisutniju dominaciju materijalističkih vrijednosti potrošačkog mentaliteta u nas. Autor tekstova, Aleksandar Antić, upozorava kako se čovjek često vrednuje po tome koliko ima i što ima, a ne kakav jest.⁹ „Bojim se da tu nema pomoći, dok je s druge strane očito da sistem strmoglavlo pada u barbarizam. Čovječanstvo je izgleda neizlječivi ovisnik o klanju koji ponavlja uvijek iste greške“.¹⁰

Na početku Buljanove Garaže (a ne one u kojoj su TBF-ovci uvježbavali svoje pjesme), korištena je pjesma „Obnova“ s TBF-ovog četvrtog albuma *Galerija Tutnplik* (2007.). Pjesma je uklopljena u scenu, i izravno niče iz popratne (pripremne, uvodne) glazbe prethodnog uvodnog prizora u kojem se – dok još publika ulazi u dvoranu – glumci neformalno kreću po pozornici, postepeno oblikujući pokrete u plesne, a zatim (po početku izvedbe pjesme) u boksачke. Promjena karaktera glazbe (postaje žešća i jasnije oblikovana) govori, poštujući funkciju uvodnih glazbi, da je predstava počela, da se nešto počinje događati na sceni te da sada budnije treba pratiti zbivanja. No ono čime nas udara Mladen Badovinac, koji zapravo prvi zauzima poziciju Majstora ceremonije,¹¹ izdvajajući se među mnoštvom lica čiju funkciju u predstavi još ne znamo, udara snažnije od boksачkih pokreta kojima se gosti Garaže zagrijavaju. U stilu nekadašnjih socijalističkih udarničkih pjesama, ali (kao da se ništa nije promijenilo od „onda“ do danas) s jasnom aluzijom na svakodnevicu, Badovinac repa:

Ko kopa robove, uči mostove i topove

Vidi elitu robove

Strpati u blokove, udišemo smogove

Skovani u okove damo svoje robove

*Uvaljujemo donove, cidimo životne sokove*¹²

(...)

Sposobnost TBF-ovaca da se prilagode i da mijenjaju stilove a da pritom ostanu prepoznatljivi i jedinstveni – pokazala se ključnom za ozvučivanje Buljanovih ideja.

Onaj tko „kopa robove“ je Otac, dok njegova obitelj živi „strpana u blokove“, gdje „udiše smogove“ i gdje joj „cijede životne sokove“... Premda nije izvorno pisana za predstavu, „Obnova“ ocrta beznadnu atmosferu Garaže. Dok Badovinac uvodi u predstavu, u kutu uočavamo zbunjelog i prestrašenog Binata (Vedran Živolić) i njegovog Oca (Frano Mašković) koji ga savjetuje. Početak je to Binatove prve borbe u Garaži u kojoj će – sasvim neočekivano – pobijediti.¹³ No dok se radnja još nije počela odvijati, Badovinac uporno ponavlja refren „Al doć će do obnove mora doć do obnove“ i „Hej hej, doć će do obnove“. Refren se doživljava kao mantra, prizivanje boljeg sutra za koje se zna da nikad neće doći. Jer Garaža „ne nudi milost, ali osigurava kvalitetnu nesanicu“, kao što je rekao njezin književni tvorac Zdenko Mesarić.¹⁴

Osim što su u funkciji *MC-anja*, pjesme su i način odmičanja sadržaja od realnosti i prelaska u nadnaravno. Takav je „kabaretski broj“, a takva je i „Šećeraška“ pjesma koja također uglazbljuje nemoguć tekst – niz rečenica iz nekog liječničkog priručnika („...Šećerna bolest najviše utječe na organe s tankim krvnim žilicama. Glukoza i bjelancevine ih začepljuju. Najviše stradaju oči, bubrezi, živci, ali često i noge. Postoje dvije vrste šećerne bolesti: kada u organizmu uopće nema inzulina i kad on ne funkcioniše. Prvo se daje bistri inzulin, zatim mutni...“). Međutim, i ova je pjesma u službi priče („glukoza, moja braćo, izlazi iz tijela; i zbog toga ti je majka konstantno žedna“), upućena malom Binatu, koji je iskorištava da klinične u paralelnu stvarnost. U realnosti je zapravo u tijeku borba sa ženom (Binat je, vjerojatno, zamišlja poput žene koja je ranije izvela kabaretski broj – pa umjesto borbe, na sceni neko vrijeme gledamo niz akrobacija koje koke-tiraju s plesom; sve dok, na kraju, Binat jednim potezom ne ubija suparnicu koja sve očiglednije izvodi boksачke manevre). Zanimljivo je kako su TBF-ovci „iskliznuli“ iz svog tipičnog stila: pjesma ima dugačak gitaristički uvod, mirniji je tempa, a tekst preuzet iz stručnog priručnika

se ne repa, nego baš pjeva. Naposljetku, krajnji rezultat je nježna balada, unatoč oporom i neugodnom sadržaju.

Svi Garažini Andeli

Kada je 2011. godine izašao TBF-ov šesti album, *Pistaccio metallic*, na njemu je bila i „Uspavanka“. U nešto bržem tempu nego u predstavi, s novim tekstom i uobičajenim *repom* – „Uspavanka“ se bez problema prepoznaje kao „Šećeraška“ pjesma iz Garaže. Premda se na albumu govori o „bendovskoj“ rutini, već prvi stih („Znan, uvijek je nešto. Garaža, probe. Studio, koncerti, spotovi, probe.“) spominje garažu kao mjesto za glazbene probe, no vrlo vjerojatno i u kontekstu proba s redateljem Buljanom i mjesta na kojemu je mali Binat stekao slavu u ekstremnim borbama. Neki stihovi, izvučeni iz konteksta, mogu se primijeniti na scenu u predstavi. Refren „Lipo spavaj, lipo sanjaj, ljubavi“ u predstavi bi zvučao mnogo morbidnije, jer djevojka koju Binat ubija (kao i sve druge), zaspala je zauvijek. Isto tako, „Možda sve je iluzija, cilj ovaj svijet“ na početku druge strofe moguće aludira na kazališnu predstavu u kojoj se neprestano preklapaju san i java. Pa se u tom smislu preklapaju različiti tekstovi iste pjesme – s albuma gdje su odraz TBF-ovske svakodnevnice, i gdje je „Uspavanka“ stvarno (doduše, ipak malo netipična) ljubavna pjesma, balada; i u kazališnoj predstavi gdje su odraz realno-nadrealno priče, gdje je to tužna pjesma o bolesnoj majci šećerašici kojoj je sin „njezin anđeo“, jedino što je drži.

Neki stihovi iz „Šećeraške“ pjesme u kazališnoj predstavi aludiraju postati poantom: „Majci je teško, ali ti si njen mali anđeo.“ i „Ako si dobar i vrijedan, zaslužuješ božju ljubav.“ Tema „anđela“ nekoliko se puta pojavljuje kod Buljana, i to u „kletvi“ koju Debeli Anđeo (Mladen Badovinac) u *hard rock* kontekstu baca na Oca i druge antagoniste, pa čak i na cijeli svijet („Ali najveću kletvu čuvam, za tvoju gramzljivu dušu!“); zatim u plesu s krumpirom, gdje praćeni različitim udaraljicama, Majka (Ksenija Marinković) i Binat izvode dječju igru (imitirajući glas krumpira kojemu je napravila oči i usta, Majka pita Binatovu lutku: „Heej, ja sam anđeo, ali negdje sam izgubio krila. Jesi li ih vidio?“), te u Božićnoj pjesmi koju je navodno napisao

Svećenik, a koja prati sprovod prve žene koju je Binat ubio u borbi u Garaži.¹⁵

Religijske teme pronalaze izravnu vezu između života i smrti. Na ovom čudnom mjestu, smrt se slavi kao i rođenje, i to kao svečani čin. Dapače, paralele su još jasnije kasnijom pojavom zvončara koji još jednom objašnjavaju prednosti „dobre smrti“ u eutanazijskom eksperimentalnom naselju. Zanimljivo je da zvončarske ophodnje simboliziraju vegetaciju i plodnost, a da sličan motiv nalazimo i u „Svećenikovoj“ Božićnoj pjesmi, koju izvodi muško-ženski par. U tom je paru žena trudna.¹⁶ Također, radi se o glazbenim brojevima, u kojima sudjeluju glazbenici i glumci, ali njihove su izvedbe a *cappella*. U Božićnoj pjesmi, muški dio para pjeva „slijepi“ Saša Antić; dok u zvončarskom pamfletu, koji još jednom donosi propagandno-reklamnu, političku retoriku, kao jedan od dvoje zvončara, sudjeluje Mladen Badovinac. Bend ne sudjeluje kao glazbena pratnja – jedino se čuju zvona, koje Badovinac i Doris Šarić Kukuljica nose zatakute za pojaseve (zajedno s ovčjim kožama), kao pravi zvončari.

Moguće je da se oba tradicijska broja, i folklorni i religijski, događaju u stvarnosti priče i ne predstavljaju „nadrealni“ umetak. Doista, sprovod prati vidno potreseni Binat, a iza zvončara (koji su moguće obišli i to mjesto, zapušteno od boga i ljudi), veselo skakuće Binat sa zvončarskim štapom u rukama. Brojevi tada pomažu i određivanju vremena odvijanja radnje – koje je zima, najteže razdoblje za siromahe.¹⁷

(Eutanazijsko) politiziranje

Sposobnost TBF-ovaca da se prilagode i da mijenjaju stlove a da pritom ostanu prepoznatljivi i jedinstveni – pokazala se ključnom za ozvučivanje Buljanovih ideja. Tako u jednom trenutku eutanazijski političar spominje ZZ Top, američki rock bend, čiji je zvuk blizak TBF-u, a čiji hit „La Grange“ asocira na teksaške bordele.¹⁸ Također, *la grange* na francuskom jeziku znači „staja“, što je mjesto Binatove svakodnevice (roditelji ga neprestano tjeraju da nahrani svinju). *Repanje* od kojeg TBF-ovci polaze, postaje komentiranje, no ujedno, na kraju predstave, prelazi u pravi politički govor kojemu se, uz glumce Sretna Mok-

rovića i Kseniju Marinković, kao treći eutanazijski političar pridružuje Mladen Badovinac.¹⁹ Njegov glas je glas glazbenika, pa je tijekom političkog govora prvi glazbeno praćen. Glazba koja ga prati više nije *rep*, *blues* ili *hard rock*, nego je neka vrsta eksperimentalne, gotovo klasično složene, tzv. suvremene ili avangardne glazbe. I upravo ta glazba nadvladava pjevača koji se za potrebe predstave pretvorio u svoju suprotnost – političara. Sve što govori pretvara se u beznačajan niz riječi koji je istovremeno zastrašujući.

Veze s mjuziklom *Cabaret* ne staju niti kada su prekinute. Stvarni život postaje pozornica, i obrnuto, a na njoj svira bend, koji prema „uhodanoj“ rutini prati borbe odraslih, žena, djece i pasa. Glazbena improvizacija uobličuje se tijekom borbe u konkretni instrumental čiji žanr ovisi o Binatovom viđenju borbe: ponekad je to plesni *blues*, ponekad je nježna pjesma, a ponekad žestoki *rock*. Trenutak sinkronosti glazbe, koja iz nehajne improvizacije postaje konkretno ritmična, i pokreta koji označava početak meča (Binat je ili gurnut u ring, ili uskače, ili ulazi u ring na neki drugi način), pomaže (uz sve druge vizualne elemente) praćenju borbi.²⁰

Simboli, značenja, metafore, asocijacije, aluzije i istine, najrazličitije teme koje prosječan gledatelj teško može procesuirati tijekom samo jednog gledanja, gusto su isprepleteni s pričom. Sve dolazi do vrhunca na kraju, kada Binat – u potpuno nadrealnom komentaru (jer je u borbi sa psom izgubio obje noge) – preuzima mikrofon od ranijih Majstora ceremonije i u divljačkom ispadu izvodi *punk* verziju „Molitve François Villona“ ruskog kantautora Bulata Okudžave. Buljan upućuje da se radi o *remakeu* scene s Ivicom Vidovićem iz filma *Misterije organizma* Dušana Makajeva (1971.),²¹ te prenosi da je tijekom izvedbi predstave u New Yorku Vedran Živolić redovito dizao publiku na noge.²² Budući da se pjeva na ruskom jeziku, i budući da je glazbeni žanr *punk*, osim žestine izvedbe, i hrvatskom jeziku bliske ruske riječi „Daj...!“ gledatelj teško može u potpunosti razumjeti značenje. A upravo je ono važno za shvaćanje i interpretaciju, tim više što se u *Garaži* iz sadašnjosti izvodi moguća budućnost.

Okudžava pjeva:

Dok se još Zemlja okreće,
dok je još jarko svjetlo
Gospode,
daj ti svakome ono čega nema.
Mudracu daj glavu,
plašljivcu konja,
daj sretnom novac
i ne zaboravi na mene.
Dok se još Zemlja okreće,
Gospode — tvoja je vlast.
Daj častohlepnom da se nauživa vlasti,
daj predah darežljivom do kraja dana,
Kainu daj pokajanje
i ne zaboravi na mene.
Ja znam — ti sve možeš
i vjerujem u tvoju mudrost.
Kao što vjeruje mrtav vojnik
da će živjeti u Raju
Kao što vjeruje svako uho
tvojim tihim riječima
Kao što vjerujemo i mi sami
bez obzira što činili.
Gospode, moj Bože,
zelenooki moj,
Dok se još Zemlja okreće
a čudno je to i njoj,
dok je još vremena
i vatre,
daj svakom po malo
i ne zaboravi na mene.²³

U toj, posljednjoj sceni čini se da nismo stigli na kraj, nego na početak. Kao da se sve to može vrtjeti unedogled, jer uranjanje u neljepu stvarnost u *Garaži* ne prestaje čak niti kad njezini protagonisti sanjaju.

LITERATURA

Buljan, Ivica, „Amerikance smo uvjerali da su TBF-ovci glumci“, 13. veljače 2010.,

<https://www.tportal.hr/kultura/clanak/amerikance-smo-uvjerali-da-su-tbf-ovci-glumci-20100213> (pristup: 18. travnja 2010.)

Harča, Vedran i Čelan, Nikola, „Glazbom protiv politike“, studeni 2013., *The Rolling Stone*, br. 2, str. 74-80.

Kekez, Siniša, „GARAŽA Ivica Buljan: Publika nas je zasula drekom“, 28. srpnja 2010., *Slobodna Dalmacija*, <https://www.slobodnadalmacija.hr/scena/kultura/clanak/id/106916/garaza-ivica-buljan-kritika-nas-je-zasula-drekom> (pristup: 19. travnja 2018.)

Mesarić, Zdenko, „Garaža“ (ulomci iz romana), 4. listopada 2007., *Zarez*, <http://www.zarez.hr/clanci/garaza> (pristup: 17. travnja 2018.)

Mesarić, Zdenko, „Garaža“, https://www.superknjizara.hr/?page=knjiga&id_knjiga=22558 (pristup: 17. travnja 2018.)

Tretnjak, Tajana, „Predstava 'Garaža' ZKM-a premijerno u New Yorku“, 19. siječnja 2010., https://zena.rtl.hr/clanak/ostalo/predstava_garaza_zkm-a-premijerno_u_new_yorku/2867 (pristup: 18. travnja 2018.)

Tučkar, Zoran, „Glatki TBF“ (recenzija albuma *Pistaccio Metallic*), 18. srpnja 2011., <https://www.muzika.hr/albumi/glatki-tbf/> (pristup: 18. travnja 2018.)

Pavliša, M., „M. Badovinac: „Ko ne volje Garažu mi ga koljemo“, 20. siječnja 2010., <https://www.tportal.hr/kultura/clanak/m-badovinac-ko-ne-volje-garazu-mi-ga-koljemo-20100120> (pristup: 17. travnja 2018.)

..., „Molitva Fransa Vijona, Bulat Okudžava“, <https://hiperboreja.blogspot.hr/2011/03/molitva-fransa-vijona-bulat-okudzava.html> (pristup: 24. travnja 2018.)

... „TBF – Obnova“, <https://www.muzika.hr/tbf-obnova/> (pristup: 24. travnja 2018.)

... „TBF-ovci putuju na veliku borbu u SAD“, [https://www.tportal.hr/kultura/clanak/tbf-ovci-putuju-na-](https://www.tportal.hr/kultura/clanak/tbf-ovci-putuju-na-veliku-borbu-u-sad-20091220)

[veliku-borbu-u-sad-20091220](https://www.tportal.hr/kultura/clanak/tbf-ovci-putuju-na-veliku-borbu-u-sad-20091220) (pristup: 17. travnja 2018.)

..., „The Beat Fleet“, https://hr.wikipedia.org/wiki/The_Beat_Fleet (pristup: 19. travnja 2018.)

..., „Vodimo vas svaki dan na kultnu predstavu Garaža“, 10. lipnja 2010., <https://dnevnik.hr/showbizz/glazba/vodimo-vas-svaki-dan-na-kultnu-predstavu-garaza.html> (pristup: 17. travnja 2018.)

¹ Dubravka Vrgoč za portal žena.hr (Tretnjak, 2010.).

² Ibid.

³ Prema pripovijedanju samog Buljana, Antić mu je spomenuo Mesarićev roman-privjenac kad ga je vozio na aerodrom: „... sjetio sam se ranog ljetnog aviona za Pariz u kojemu sam pročitao 'Garažu'. Večer prije na Sceni Gorica bila je premijera 'Ježve kućice' Roberta Walta. Na prijemu sam sa Sašom Antićem dogovarao 'libretto' za predstavu koju smo spremali za La MaMu. Ideja je bila da krenemo od skečeva kakve sam s TBF-om radio u Baš-betonu mnogo godina ranije (radi se o predstavi *Baš beton i stupovi društva* iz 1999. u produkciji splitskog HNK, u kojoj su TBF-ovci sudjelovali kao članovi amaterske glumačke družine Odron, op. aut.), a da glazba bude okosnica za njihov novi album. Saša mi je slučajno spomenuo 'Garažu' Zdenka Mesareka, kako je mislio da se autor zove. Nisam ranije čuo za nju, ali prema temama koje je spomenuo odmah sam pomislio da je odličan scenski materijal. Mesarić piše zadivljujuće čisto, dijalози su filmski. Teme obitelji, nasilja, zlostavljanja, društvene zapuštenosti i idolatrijski odnos prema turizmu su politički i teatarski poticajne“ (Buljan, 2010.).

⁴ Iz Mesarićevog romana saznajemo da su Binatu vlakovi opsesija, te da, ne mareći za opasnost (ili potpuno nesvjestan opasnosti) redovito staje toliko blizu da može osjetiti zapljuskivanje zračne zavjese. Dapače, kada bi ispružio ruku, mogao bi dodirnuti jureće vagone (usp. Mesarić, 2007.).

⁵ Ko-produkcija je bila rezultat dugogodišnje suradnje ravnateljice ZKM-a Dubravke Vrgoč i direktorice i osnivačice kulturnog njujorškog Off-Off Broadway kazališta La MaMa, Ellen Stewart, s kojom je i Buljan ranije surađivao. Nažalost, Ellen Stewart preminula je godinu dana kasnije, 13. siječnja 2011.

⁶ „Metlicama“ je nedugo prije sviran „efekt vlaka“, pa osim što govore o stilskoj kombinaciji *swinga* i kabaretskog pjevanja, povezuju se s realnim zvukom koji je Binatu iznimno važan.

⁷ Barbara Prpić u početku u savršenoj sinkronizaciji sa snimkom otvara usta, ali prema kraju broja, kada plesni elementi postaju teži, čak akrobatski, povremeno „ispada“ iz sinkronizacije, a povremeno niti ne otvara usta dok se njezin glas svejedno čuje.

⁸ Za razliku od njujorških kritičara koji su na sva usta hvalili predstavu, zagrebačka je kritika smatrala da se ekipa Garaže „jeftinim kičem i balkanskim stilom dodvoravala Amerikancima“ (Kekez, 2010.).

⁹ Podaci prema https://hr.wikipedia.org/wiki/The_Beat_Fleet.

¹⁰ Harča i Čelan, 2013: 79.

¹¹ Kao što ćemo uskoro uočiti, u predstavi je nekoliko Majstora ceremonije, a oni su na ovaj ili onaj način vezani uz glazbu. Mladen Badovinac je najčešće zadužen za „nadrealno“ komentiranje (*trip-hop*), za razliku od njegovog kolege iz TBF-a, Saše Antića, koji komentira iz konkretne pozicije Kladiničara. Uostalom, glavno obilježje *hip-hopa* upravo je *MC-anje* (*repanje*). No komentira i Barbara Prpić kada svojom „kabaretskom točkom“ ritmično (i gotovo sikćući) izgovara u glazbu uobličeni tekst o svim prednostima eutanazijskog eksperimentalnog naselja iz propagandnog letka.

¹² Tekst pjesme preuzet sa stranice

<https://www.muzika.hr/tbf-obnova/>

¹³ „Boks, tajlandski boks, ultimate fight, tuča u kavezu... što je sljedeće?“, pitao se Zdenko Mesarić predstavljajući svoj roman-privjenac novinarki portala žena.hr. „Borbe djece samo ubrzavaju taj gladijatorski proces sve reduciranih i surovijih pravila u svijetu borilačkih vještina. (...) Živimo u suvremenom, tehnološki naprednom društvu, ali to ne pretpostavlja da smo mnogo odmakli od prvobitnih zajednica, u kojima je tjelesno vladalo nad duhovnim“ (Tretnjak, 2010.).

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Svećenika glumi Goran Bogdan; njegova uloga vidno zalazi u problem svećeničke pedofilije i, uopće, svećeničkog seksizma. Sedam godina kasnije u filmu Branka Schmidta, *Agape* (2017.), Bogdan će igrati sličnu ulogu.

¹⁶ U kontekstu Svećenikove pjesme, smrt je možda bolja od rođenja jer donosi smirenje i bijeg od nemoguće teškog života. Za sprovodom ubijene ide i njezin ubojica, mali Binat, koji jedini pokazuje empatiju žestokim plačom. Svećenik se niti ne obazire, njega zanimaju druge stvari, a roditelji isto imaju svoje brige. Nedugo potom, svi će shvatiti da je i Binatu (kao malom Isusu iz pjesme) uskoro rođendan.

U kontekstu zvončarskog nastupa, pojava majke (Nina Violić) koja bezbojnim glasom tumači da joj sin ima tumor na želucu i da će umrijeti u mukama, također se izvodi zaključak da je smrt/eutanazija najbolje rješenje. Njezina je priča dovoljna da joj sin „osvoji besplatnu eutanaziju“, na što se njezino lice ozari od sreće. Ironija predstave ovdje dolazi na rub groteske.

¹⁷ Božić se slavi 25. prosinca, a zvončari idu u svoje ophodnje u vrijeme poklada, od 17. siječnja do Pepelnice.

¹⁸ Unatoč tome što ima samo devet godina, Binat je u predstavi u nekoliko navrata seksualno zlostavljan.

¹⁹ „Mladen Badovinac, Saša Antić i Luka Barbić su kompletni umjetnici. Američke kolege su bile uvjerene da su glumci s dugačkim stažem,“ napisao je o radu s članovima TBF-a na *Garaži* redatelj Ivica Buljan za portal tportal.hr (Buljan, 2010.).

²⁰ U obje borbe koje Binat gubi, Buljan uključuje sugestivne „manevre“ s rasvjetom (majstor rasvjete je bio Milan Kovačević). Prvi put, kada se Binat bori s Biblijom, scena ostaje u mraku najavljujući Binatov poraz. Tek nešto kasnije, netko od glumaca pali lampicu koja osvjetljava lica, pa na sceni počinjemo nazirati dijelove tijela i protagoniste. Kada se Binat bori sa psom, svjetla trepere kao u disko klubu. U oba slučaja gledatelj se mora naprezati da vidi što se u stvarima događa. Bolji vodič od vida mu je sluh: nakon borbe s Biblijom, prvo što čujemo je Otac koji viče: „Nije bilo uvjeta!“, dok tijekom borbe sa psom, Kladiničar zorno opisuje ono što gledatelj ne vidi: „Kliješta je na podu!... Krv je svuda! Kliješta je na podu!... Ljudi! Gotovo je! Kliješta je izgubio!“ Uz glas Kladiničara, tu je i glazba, koja nastavlja nemirni ritam svjetala, tako da su gledateljeva osjetila (poput Binatovih) napadnuta sa svih strana.

²¹ Dokumentarno-igrani film *Misterije organizma* inspiriran je životom i djelom psihijatra Wilhelma Reicha te se posvećuje proučavanju veze komunističke politike i seksualnosti. Pun metaforike, ali i kritike, film je bio „bunkeriran“ sve do kasnih osamdesetih.

²² Ivica Buljan za tportal.hr (Buljan, 2010.).

²³ Preveo: Arsen Dedić. Tekst pjesme preuzet sa stranice <https://hiperboreja.blogspot.hr/2011/03/molitva-fransa-vijona-bulat-okudzava.html>